

Studia Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 22 (2021)
ISSN 1508-5430, s. 55-68
DOI: w Warszawie

Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna

National Security Studies
Volume 22 (2021)
ISSN 1508-5430, pp. 55-68
DOI:

Institute of Security and Defense
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

ZAGROŻENIA DLA POLSKI KREOWANE PRZEZ REPUBLIKĘ BIAŁORUSI W KONTEKŚCIE SYTUACJI KRYZYSOWEJ NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ

THE THREATS TO POLAND POSED BY THE REPUBLIC OF BELARUS IN THE CONTEXT OF THE CRISIS SITUATION ON THE POLISH-BELARUSIAN BORDER

Krzysztof ORZECH

Centrum Przygotowań do Misji Zagranicznych

Abstrakt. Celem niniejszego artykułu było zidentyfikowanie zagrożeń kreowanych przez Republikę Białorusi w kontekście kryzysu migracyjnego i ich wpływ na bezpieczeństwo Polski. W procesie opracowania artykułu za pomocą metody krytycznej analizy literatury ustalono, że istotą konfliktu na granicy polsko białoruskiej powinien być oceniany w szerszym kontekście politycznym. Celem działań reżimu Białorusi było złagodzenie polityki UE, osłabienie wewnętrznej opozycji i legitymizacja władzy przez inne państwa. Używając migrantów, RB, przez skoordynowane działania z Federacją Rosyjską, dąży do wywarcie nacisku na państwa, które najbardziej opowiadały się za zaostrzeniem sankcji. Rosja uzależniając Białoruś od siebie pod względem politycznym i militarnym czynnie oddziałuje za jej pomocą na inne podmioty środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, przede wszystkim na Polskę, ale także na NATO i UE. Ocenia się, że testuje odporność państw wschodniej flanki, w tym przede wszystkim Polski, a także sprawdza reakcje państw członkowskich NATO i UE na elementy konfliktu hybrydowego. Artykuł przedstawia zagrożenia militarne i niemilitarne kreowane przez Białoruś oraz wnioski i rekomendacje w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa Polski.

Słowa kluczowe: Białoruś, konflikt migracyjny, bezpieczeństwo państwa

Abstract. The aim of this article was to identify threats created by the Republic of Belarus in the context of the migration crisis and their impact on Polish security. In the process of developing the article, by means of the method of critical analysis of the literature, it was determined that the essential conflict on the Polish-Belarusian border should be evaluated in a broader political context. The aim of the Belarusian

regime's actions was to soften the EU policy, weaken the internal opposition and legitimization of power by other states. By using migrants, Belarus, through coordinated actions with the Russian Federation, seeks to put pressure on states that have been most vocal in their support for tougher sanctions. By making Belarus politically and militarily dependent on itself, Russia actively influences other actors in the international security environment, primarily Poland, but also NATO and the EU. It is assessed to be testing the resilience of the eastern flank states, primarily Poland, as well as testing the reactions of NATO and EU member states to elements of a hybrid conflict. The article presents military and non-military threats created by Belarus, as well as conclusions and recommendations to enhance the security of Poland.

Keywords: Belarus, migration conflict, state security

Wprowadzenie

W sierpniu 2021 roku Polska stanęła w obliczu nagłego napływu uchodźców nielegalnie przekraczających granicę z Republiki Białorusi (RB). Większość z tych osób stanowili obywatele Iraku, Afganistanu, oraz Syrii (Klaus 2021). Według władz Polski, ta presja migracyjna została zorganizowana przez Białoruś, aby stworzyć w ten sposób sytuację nadzwyczajną w zakresie bezpieczeństwa państw Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO). Szef prezydenckiego Biura Polityki Międzynarodowej J. Kumoch stwierdził, że Białoruś w imieniu Rosji testuje zdolność obronną polskiej granicy, nazywając działanie reżimu białoruskiego „zasadą geparda”. „Gepard atakuje wtedy, kiedy się ucieka, natomiast nie atakuje zwierząt, które powoli przechodzą. Białoruś w imieniu Rosji zachowała się w podobny sposób. Ona testuje zdolność obronną polskiej granicy” (Kalinowska 2021). Zmieniająca się sytuacja geopolityczna, ciągle trwający konflikt rosyjsko-ukraiński, a także wywołany przez Białoruś napływ uchodźców z Azji i Afryki spowodowały konieczność szczególnej ochrony naszej wschodniej granicy, która na mocy traktatu z Schengen jest jednocześnie zewnętrzną granicą UE i wschodnią flanką NATO.

Analiza relacji, a w praktyce uzależnienie polityki zagranicznej Republiki Białorusi od Federacji Rosyjskiej, pozwala wysnuć przypuszczenie, że Rosja będzie oddziaływać na kraje wschodniej flanki NATO, w szczególności Polskę, przy pomocy Białorusi. Biorąc pod uwagę uwarunkowania strategiczne, potencjał militarny oraz ścisły związek Białorusi oraz Rosji, należy zauważyć, że białoruski aparat polityczny nie jest w stanie samodzielnie podejmować żadnych ważnych decyzji.

Analiza dostępnej literatury upoważnia do stwierdzenia, iż pomimo, że zostały już opublikowane publikacje prezentujące sytuację na granicy polsko-białoruskiej, nie noszą one znamion charakteru opracowań naukowych. Należy podkreślić wyraźny brak opracowań dotyczących skutków działań strony białoruskiej, a także przedstawiających wnioski i rekomendacje dla Polski. Przeprowadzone rozważania opierają się na publikacjach internetowych oraz źródłach pierwotnych, takich jak akty prawne, dokumenty doktrynalne dotyczące użycia sił zbrojnych oraz innych służb RB oraz Polski.

W związku z powyższym, kierując się potrzebą badań, sformułowano problem badawczy w postaci pytania: Jakie zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski wynikają z sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej?

Ze względu na to, że w literaturze poświęconej tematyce bezpieczeństwa znaleźć można wiele definicji sytuacji kryzysowej, w tym miejscu konieczne wydaje się wyjaśnienie jak rozumiane będzie w artykule to pojęcie.

Zgodnie z art. 3, ust. 1. Ustawy o zarządzaniu kryzysowym mianem sytuacji kryzysowej określa się: „sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków”. W świetle powyższych zapisów, określanie sytuacji na granicy polsko-białoruskiej jako sytuacji kryzysowej może wydawać się nieuzasadnione. Niemniej jednak R. Wróblewski definiuje termin sytuacja kryzysowa jako „zespół okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na dany układ (system) w ten sposób, iż zaczyna się w nim i jest kontynuowany proces zmienny, w rezultacie czego dochodzi do zachwiania równowagi, a następnie jej przywrócenia, dzięki podjętym środkom regulacji (nadzwyczajnym działaniom)” (Wróblewski 1996). Podobnie W. Kitler przedstawia sytuację kryzysową jako „zespół okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych, w jakich znajduje się dany podmiot (układ, organizacja, system), wpływający na jego funkcjonowanie w taki sposób, iż zaczyna się w nim i jest kontynuowany proces zmienny, w rezultacie czego dochodzi do zachwiania równowagi i utraty możliwości kontroli nad przebiegiem wydarzeń albo eskalacji zagrożenia jego interesów” (Gryz, Kitler 2007). Niewątpliwie sytuacja na granicy polsko-białoruskiej doprowadziła do zachwiania równowagi bezpieczeństwa narodowego, ale podjęte nadzwyczajne działania spowodowały ustabilizowanie sytuacji.

Aby rozwiązać główny problem badawczy, poddano go defragmentacji, w rezultacie czego sformułowano następujące problemy szczegółowe:

- 1) W czym wyraża się sytuacja kryzysowa na granicy polsko-białoruskiej?
- 2) Jakie zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski tworzy Republika Białorusi?
- 3) Jakie wnioski i rekomendacje wynikające z sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej płyną dla Polski?

Cel badań został sformułowany w sposób następujący: Zidentyfikowanie zagrożeń stwarzanych przez Republikę Białorusi w kontekście sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej.

Istota i geneza sytuacji kryzysowej na polsko-białoruskiej granicy

Istotą sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej jest fakt, że Białoruś, przy niejawnym wsparciu Federacji Rosyjskiej, prowadzi wielkoskalową operację hybrydową wymierzoną w państwa wschodniej flanki NATO.

9 sierpnia 2020 r. na Białorusi przeprowadzono wybory prezydenckie, w których zgodnie z oczekiwaniami, szósty raz z rzędu zwyciężył Aleksandr Łukaszenka. Według oficjalnych wyników Centralnej Komisji Wyborczej Republiki Białorusi ds. Wyborów i Prowadzenia Referendów Krajowych, Łukaszenka zdobył 80,1 proc. wszystkich głosów przy ponad 84 proc. frekwencji wyborczej, choć sondaże przedwyborcze przeprowadzane przez niezależne media białoruskie wskazywały na nie większe niż 7-procentowe poparcie wśród wyborców (Bedford 2021). Postępujący spadek poziomu życia na Białorusi, liczne fałszerstwa wyborcze oraz lekceważąca postawa władz wobec pandemii COVID-19 spowodowały gwałtowny wzrost niezadowolonych większości społeczeństwa białoruskiego. Sfałszowane wyniki głosowania doprowadziły do bezprecedensowych protestów na terenie całej Białorusi oraz pod ambasadami Białorusi za granicą, w tym m.in. w Warszawie. Łukaszenka zdecydował się na surowe represje wobec manifestantów, aresztując działaczy opozycji oraz związanych z nimi aktywistów i dziennikarzy. Spowodowało to uwięzienie setek osób, a część oponentów, w tym główną kontrkandydatkę Łukaszenki Swiatłanę Cichanouską, zmuszono do emigracji.

W związku ze stwierdzonymi fałszerstwami w czasie wyborów oraz faktem łamania praw człowieka, państwa UE oraz Stany Zjednoczone rozszerzyły sankcje przeciwko elicie politycznej i gospodarczej Białorusi. Na te działania zareagował Łukaszenka, który w ramach odwetu na UE za kwestionowanie legalności wyborów, nakładane sankcje oraz krytykę działań podejmowanych w sferze wewnętrznej, zdestabilizował wschodnią granicę UE. Hybrydowy atak prowadzony przez reżim Białorusi wobec Polski i UE charakteryzuje się licznymi środkami wykorzystywanymi przez służby białoruskie do zarządzania presją migracyjną na granicy z Polską, do których należą: dezinformacja; dyslokacja migrantów; nasłuch, obserwacja, pozoracja; niszczenie zapyry fizycznej; planowanie przerzutu migrantów; rozpoznanie aktywności Straży Granicznej; inscenizacje, prowokacje, koordynacja aktywności mediów (Fraszka, 2021). Działania wycelowane były głównie w Polskę, ze względu na aktywne wsparcie białoruskiej opozycji po ogłoszeniu wyników wyborów. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Białorusi zareagowało na te działania zapowiadając „ostre i asymetryczne” kroki w odpowiedzi (Barigazzi 2021).

Można to interpretować jako sygnał braku woli politycznego rozwiązania sytuacji przez władze białoruskie lub wręcz brak pomysłu na jej rozwiązanie, w wyniku czego Łukaszenka zdecydował o nasileniu presji na państwa wschodniej flanki NATO, w szczególności na Polskę, Litwę i Łotwę. Na Białoruś zaczęły przylatywać samoloty z migrantami z Iraku, Syrii i innych krajów, po czym dzięki aktywnemu udziałowi służb specjalnych (Bruneau, Plucinska, Abi Nader 2021) zostali skierowani w stronę granic z Polską, Litwą i Łotwą. Polski rząd 8 października 2021 roku podał komunikat, w którym ujawnił dokumenty i materiały potwierdzające zaangażowanie białoruskiej administracji w całą operację oraz fakt, iż proceder nielegalnego przerzutu migrantów przez granicę białorusko-polską ma charakter

systemowy i jest dobrze zorganizowany. Władze w Mińsku w pełni kontrolowały to, co dzieje się z migrantami, wydając im oficjalne zaproszenia do wjazdu na teren Białorusi, zgody na pobyt w kraju czy też potwierdzając rezerwację w państwowym hotelu w Mińsku (Dudzińska 2021).

Federacja Rosyjska wsparła działania Białorusi i stosując elementy działań hybrydowych takie jak dezinformacja, ataki cybernetyczne oraz ataki tzw. trolli internetowych zaczęła kształtować narrację, że odpowiedzialnymi za kryzys migracyjny są kraje UE i NATO. Rzeczniczka MSZ FR Marija Zacharowa stwierdziła, że „Polska po ojcowsku udziela rad i krytykuje wszystkich z rządu, zarzucając im łamanie praw człowieka, jednak w rzeczywistości sama narusza te przepisy”. W jej opinii tysiące imigrantów chcących przedostać się do państw Unii Europejskiej to ofiary „geopolitycznych projektów”, w które zaangażowała się również Polska”. Przyjmując ich, Polska ma szansę w praktyce zademonstrować „troskę o ochronę praw człowieka” (Szabaciuk 2021). Prezydent Putin zaprzeczył udziałowi Rosji, co więcej zadeklarował gotowość do pomocy w rozwiązaniu kryzysu na granicy polsko-białoruskiej (Malinowski 2021).

Celem reżimu Łukaszenki była i nadal pozostaje destabilizacja wschodnich granic UE i NATO oraz wywołanie napięć wewnątrz państw członkowskich. Białoruś, przez skoordynowane działania z Federacją Rosyjską, dąży do zniesienia czwartego pakietu sankcji nałożonych przez Unię Europejską. Celem działań reżimu jest wywarcie nacisku na państwa, które najgłośniej opowiadały się za zaostrzeniem sankcji, co w perspektywie ma przynieść złagodzenie polityki UE wobec Białorusi. Co istotne, konfrontacja nie dotyczy jedynie konfliktu Białorusi z Polską lub szerzej z Unią Europejską, ale należy wziąć pod uwagę konfrontację toczoną na linii Rosja-NATO. Konflikt na granicy polsko-białoruskiej toczy się w bezpośredniej bliskości przesmyku suwalskiego, który ma ogromne znaczenie dla wszystkich państw wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego (Kowalczewski 2018).

Zagrożenia militarne dla bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej kreowane przez Republikę Białorusi

Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej stanowi dla bezpieczeństwa narodowego Polski nowe wyzwania i zagrożenia Są one tym trudniejsze, że Białoruś jest położona, strategicznie wrażliwa i historycznie związana z Rosją.

Do najważniejszych zagrożeń jakie kreuje Białoruś należą zagrożenia militarne. Analizując czynniki geograficzno-fizyczne, Polska ma zdecydowanie niekorzystne warunki (Elak 2019). Położona jest na Nizinie Środkoeuropejskiej, która dalej na wschód przechodzi w Nizinę Wschodnioeuropejską. Ukształtowanie terenowe tworzy naturalne kierunki strategiczne, z których jednym jest północno-wschodni kierunek strategiczny, obejmujący Bramę Białoruską i Poleską. Na kierunku wschodnim

jedyną naturalną przeszkodą jest rzeka Wisła, dzieląca Polskę na dwie części, z czego część wschodnia ma zdecydowanie mniej korzystne warunki do obrony. Granica z Rosją (przez Obwód Kaliningradzki) wynosi 210 km, ale wraz z granicą z Białorusią wzrasta do 628 km, pozostawiając jedynie wąski (104 km) przesmyk suwalski, który ma strategiczne znaczenie dla obrony Litwy, Łotwy i Estonii. Według ocen wojskowych, istnieje możliwość agresji na Polskę ze strony Białorusi przez połączone wojska Państwa Związkowego w celu połączenia z eksławą kaliningradzką i odcięciem państw bałtyckich. Białoruś jako państwo sojusznicze Federacji Rosyjskiej, jest istotnym obszarem tranzytowym, z którego Rosja może wyprowadzić natarcie odcinające północno-wschodnią część Polski, blokujące sojuszniczą pomoc dla Litwy i zagrażające wprost Warszawie. Kluczowym do powodzenia operacji oddzielenia tych państw od reszty NATO jest atak z dwóch kierunków, tzn. z Kaliningradu jak i z Białorusi wspomagany przez wojska rosyjskie.

Siły zbrojne Białorusi liczą 46 tys. wojskowych i 13 tys. pracowników cywilnych. Najsilniejszym i najliczniejszym rodzajem sił zbrojnych RB są Wojska Lądowe, które liczą około 16 tys. żołnierzy i zorganizowane są w dwa Zgrupowania Operacyjne Wojsk: Zachodnie (Grodno) oraz Północno-Zachodnie (Borysów) (Dyner 2018). Trzon tych sił stanowią cztery brygady zmechanizowane (po dwie brygady zmechanizowane i jednej brygadzie artylerii w każdym zgrupowaniu). Ze względu na niskie stany osobowe i duże zaniedbania modernizacyjne, realną wartość bojową przedstawiają jedynie dwie brygady zmechanizowane. Podstawę uzbrojenia białoruskiej armii stanowią czołgi T-72B (jedynie dwie kompanie wyposażone są w T-72B3), bojowe wozy piechoty BMP-2 i BTR-80. Wojska Lądowe posiadają na uzbrojeniu co najmniej 500 czołgów T-72B, 900 bojowych wozów piechoty BMP-2 i 500 środków artyleryjskich (powyżej 120 mm).

Siły Powietrzne RB liczą około 15 tys. żołnierzy i rozmieszczone są w czterech głównych bazach lotniczych. Z dwóch operują bojowe odrzutowce, trzecia przeznaczona jest dla lotnictwa transportowego i śmigłowcowego, a czwarta dla bezzałogowych statków powietrznych. Najsilniejszym elementem Sił Powietrznych RB jest 61. Baza w Baranowiczach, gdzie stacjonują dwie eskadry samolotów MiG-29. Zgodnie z oficjalnymi doniesieniami, na początku 2022 roku Białorusini mieli jeszcze 39 tych samolotów, z czego większość prezentuje standard podstawowy, poziomem technicznym odpowiadający przełomowi lat 80. i 90. Oprócz tego w bazie w Baranowiczach formowana jest eskadra bojowa, która ma docelowo składać się z 12 Su-30SM. Obecnie RB odebrała od 4 do 8 tych maszyn. Do obrony przestrzeni powietrznej RB służą systemy przeciwlotnicze S-300 wersji PS i PT, które znajdują się na wyposażeniu trzech pułków: w Łabnie, Brześciu i Połocku. Należy zaznaczyć, że najważniejsza część białoruskiej obrony powietrznej jest rozmieszczona wyłącznie z myślą o obronie przez państwami NATO, jako element systemu obronnego tworzonego wspólnie z Rosją. W grudniu 2021 roku system raketowy S-400 Triumf ze

Wschodniego Okręgu Wojskowego Rosji został dostarczony na Białoruś, a Aleksandr Łukaszenka wyraził nadzieję na jego stałą obecność na terenie RB.

W porównaniu z Polską, siły zbrojne RB są niedoinwestowane i pozbawione realnych programów modernizacyjnych. O sile militarnej Białorusi decydują głównie Wojska Lądowe, potencjał uderzeniowy Sił Powietrznych oraz rozbudowane formacje paramilitarne. Słabością są natomiast ograniczone zdolności transportowe z uwagi na niewielką liczbę śmigłowców transportowych (jeden pułk lotnictwa transportowego). Istnieją również przesłanki świadczące o ogólnej złej kondycji białoruskiej armii (braki w wyposażeniu i wyżywieniu, niskie morale rezerwistów) (Białoskórski 2016). Porównując potencjały militarne Polski i Białorusi, należy zauważyć, że RB posiada mniej czołgów, wozów opancerzonych, samolotów czy helikopterów. Serwis Global Firepower plasuje Polskę na 24 miejscu na świecie pod względem siły militarnej, a Białoruś na miejscu 52. Konkludując, biorąc pod uwagę potencjał militarny, Białoruś nie stanowi zagrożenia militarnego dla Polski, a tym bardziej dla Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Należy jednak pamiętać, że Białoruś zajmuje szczególne miejsce w polityce FR, co wynika ze znaczenia geopolitycznego i wojskowego tego państwa dla interesów rosyjskich. Poprzez swoją obecność w tym kraju Rosja realizuje politykę powstrzymania rozszerzania NATO na wschód (Iwanowski 2010). Zewnętrzny filarem polityki bezpieczeństwa i obrony RB są: pogłębione stosunki wojskowe z Federacją Rosyjską w ramach realizacji politycznego projektu Państwa Związkowego oraz członkostwo w Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ). Według eksperta OSW A. Wilka „w drugiej dekadzie XXI wieku Republika Białorusi utraciła resztki samodzielnych zdolności obronnych i całkowicie oddała Rosji inicjatywę w zakresie obrony, zadowolając się pozorami suwerenności w tej sferze” (Wilk 2021). Cele integracji wojskowej, polegającej de facto na podporządkowaniu armii interesom Kremla, realizowane są m.in. poprzez Regionalne Zgrupowanie Wojsk i Regionalny System Obrony Powietrznej. Oba państwa corocznie prowadzą szereg ćwiczeń wojskowych, z których najważniejsze – „Zachód” i „Tarcza Związku”, będące sprawdzianem dla wojsk Białorusi i Rosji – odbywają się naprzemiennie co dwa lata. 5 marca 2021 roku minister obrony Rosji Siergiej Szojgu i jego białoruski odpowiednik Wiktor Chrenin uzgodnili utworzenie trzech wspólnych ośrodków szkolenia wojskowego. Będą one zlokalizowane w rosyjskich obwodach Niżny Nowogród i Kaliningrad oraz w białoruskim obwodzie grodzieńskim.

9 lutego 2022 r. rosyjskie media poinformowały o opublikowaniu tekstu Doktryny Wojskowej Państwa Związkowego Białorusi i Rosji (PZBiR). Doktryna zawiera liczne odwołania do doktryny wojennej Białorusi z 2016 r. oraz doktryny wojennej Rosji z 2014 r. i prezentuje katalog zagrożeń, **które dzieli na wewnętrzne i zewnętrzne**. W pkt. 13. doktryny wymieniono główne zewnętrzne zagrożenia dla PZBiR, m.in. „koncentracja sił zbrojnych drugiego państwa (drugich państw) wzdłuż granic państw-uczestników w regionie wschodnioeuropejskim zbiorowego bezpieczeństwa,

wskazujące na zamiar użycia siły wojskowej przeciwko Państwu Związkowemu”, oraz „przeprowadzenie mobilizacji w celach przeprowadzenia aktu militarnej agresji (dalej – inwazji) na Państwo Związkowe” (Gawęda 2022). W odpowiedzi Białoruś i Rosja planują pogłębianie integracji wojskowej, w tym współnotowanie ram prawnych tworzenia i użycia jednostek sił zbrojnych obu państw, unifikację ich systemów dowodzenia, zwiększenie stopnia integracji w ramach Regionalnego Zgrupowania Wojsk (w czasie rosnącego zagrożenia ma być tworzone jego wspólne dowództwo), ujednoczenie systemów szkolnictwa wojskowego. Poszerzona będzie też współpraca między przedsiębiorstwami przemysłu zbrojeniowego, które będą mogły liczyć na systemowe wsparcie ze strony obu państw (Dyner 2022). W praktyce doktryna sankcjonuje możliwość wspólnych przedsięwzięć szkoleniowych wojsk FR i RB, tworzenie wspólnych baz wojskowych oraz umieszczenie rosyjskich systemów uzbrojenia, np. systemów S-400 czy Iskander.

W doktrynie pojawia się także pojęcie zagrożeń hybrydowych i należy oczekiwać, że Białoruś wspólnie z Rosją będą w jeszcze szerszym zakresie korzystały z takich narzędzi, jak dezinformacja, cyberataki (w tym na infrastrukturę krytyczną) czy szantaż energetyczny w stosunku do państw NATO oraz UE. Analiza dokumentu wskazuje, że Białoruś będzie wykorzystywana jako pośrednik (*proxy*) przez Rosję prowadzącą działania hybrydowe przeciw państwom NATO.

Powyższe stwierdzenia prowadzą do wniosku, iż Rosja i Białoruś tworzą wspólną przestrzeń bezpieczeństwa. Armia RB ewoluuje w kierunku struktury wyspecjalizowanej w zakresie wsparcia i zabezpieczenia działań, a jej zdolności *stricto* bojowe stają się coraz bardziej symboliczne. Pozostając formalnie sojuszniką SZ FR, pełni przy nich jedynie rolę pomocniczą, zaś jej główne zadanie to zabezpieczenie przetrwania i rozwinięcia na terytorium Białorusi jej zgrupowania. Ocenia się, że Federacja Rosyjska prawdopodobnie będzie kontynuować forsowanie głębszej integracji wojskowej jako ceny za wsparcie dla, coraz bardziej izolowanego na arenie międzynarodowej, Łukaszenki. Putin szuka pola manewru dla swoich sił zbrojnych. Jest to niepokojące, ponieważ jeśli jego siły uzyskają dostęp do terytorium Białorusi, ich przemieszczenie w oczywisty sposób skomplikowałoby działania NATO na wschodniej flance. Ten kontekst należy uwzględnić formułując założenia polskiej polityki bezpieczeństwa w odniesieniu do Białorusi.

Zagrożenia niemilitarne dla bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej kreowane przez Republikę Białorusi

Wydaje się, że o wiele większym zagrożeniem dla Polski i krajów wschodniej flanki NATO stanowią zagrożenia niemilitarne kreowane przez Białoruś. W odniesieniu do sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej, Białoruś i Rosja posiadają wspólne cele, którymi są: wzmocnienie podziałów w UE (poprzez polaryzację

społeczeństw i skonfliktowanie części państw członkowskich), destabilizacja wschodniej flanki NATO i testowanie zdolności reagowania kryzysowego tych organizacji. Działania Rosji i Białorusi w sferze informacyjnej są spójne i dobrze zaplanowane. Prowadząc działania hybrydowe, oskarżają państwa UE i NATO, głównie Polskę o nieprzestrzeganie prawa międzynarodowego oraz brak humanitaryzmu. Ma to zdyskredytować struktury euroatlantyckie oraz osłabić wpływ Polski na politykę wschodnią NATO i UE. Białorusko-rosyjska propaganda szczególnie podnosi zarzut hipokryzji i „podwójnych standardów” UE, co stanowi wyzwanie dla zarządzania kryzysem na granicy.

Polska stała się celem białoruskich ataków medialnych, w których jest ukazywana jako kraj niewiarygodny i powodujący zagrożenie w Europie. W propagandowych publikacjach przewijają się kilka głównych motywów walki informacyjnej przeciwko Polsce, m.in. wysuwanie przez Polskę roszczeń terytorialnych czy planowanie przez NATO militarnej interwencji na Białorusi. Według propagandy reżimu białoruskiego Polska nieskutecznie ochrania zewnętrzną granicę UE. Działanie władz białoruskich ma na celu skłonić UE do ustępstw politycznych (m.in. brak wsparcia dla opozycji) oraz zawarcia układu z Białorusią, by to ona powstrzymała migrantów w zamian za przekazanie określonych środków finansowych. Celem działań dezinformacyjnych, prowadzonych przez Białoruś jest wzbudzenie niepokoju w społeczeństwie polskim oraz nieufności wobec decydentów, a także podważanie wiarygodności Polski na arenie międzynarodowej.

Należy zaznaczyć, że działania psychologiczno-dezinformacyjne w stosunku do międzynarodowej, jak i białoruskiej opinii publicznej okazały się nieskuteczne. Niestety, białoruska narracja, odniosła duży sukces w polskiej przestrzeni informacyjnej. Ocenia się, że wynikało to w dużej mierze z dużego podzielenia społeczeństwa polskiego w kwestii odpowiedzi na wyzwania i zagrożenia kreowane przez stronę białoruską. Niektóre środowiska, w tym organizacje promigranckie oraz osoby indywidualne, np. niektórzy parlamentarzyści i tzw. celebryci czynnie wspierały reżim białoruski, utrudniając realizację zadań polskim żołnierzom i funkcjonariuszom, a czasami atakując ich w mediach.

Drugim elementem skutecznych działań psychologiczno-dezinformacyjnych był świadomy i aktywny udział obywateli polskich w propagandzie białoruskiej. Dobrym przykładem jest sprawa szer. Emila Cz., który 16 grudnia 2021 roku w ramach wykonywania obowiązków służbowych na granicy polsko-białoruskiej nielegalnie przekroczył granicę i został przejęty przez białoruskie służby. Natychmiast jego osoba została wykorzystana w przestrzeni informacyjnej przez reżim Białorusi, wpisując się w działania dezinformacyjne przeciwko Polsce.

Natomiast trzecim elementem działań w sferze psychologiczno-dezinformacyjnej jest dezinformacyjny przekaz części polskich mediów współbrzmiący z narracją propagandy białoruskiej i przez to wspierający realizację celów strony atakującej. W tym kontekście zasadne jest pytanie: jak państwo zaatakowane powinno się

bronieć przed takimi działaniami, by jednocześnie nie naruszyć fundamentalnych zasad demokratycznego państwa prawnego, w tym prawa do zgromadzeń i wolności słowa? Regulacje prawne dotyczące stanu wyjątkowego stanowią częściową odpowiedź na to pytanie, a jak pokazują pierwsze dni obowiązywania tego stanu jego wprowadzenie odniosło pozytywne efekty.

Na podstawie art. 230 ust. 2 Konstytucji oraz art. 5 ust. 1 i 3 związku z art. 3 ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, 2 września 2021 r. Prezydent Andrzej Duda wydał rozporządzenie w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego (Bounaoui 2021). Obejmował około trzykilometrowy pas wzdłuż granicy z Białorusią (115 miejscowości w województwie podlaskim oraz 68 miejscowości w województwie lubelskim) i obowiązywał początkowo przez 30 dni. Zgodnie z § 1 wyżej wymienionego rozporządzenia, 2 października 2021 roku stan wyjątkowy został przedłużony na kolejne 60 dni.

Nadzwyczajność sytuacji, będąca powodem wprowadzenia stanu wyjątkowego związana była m.in. ze skutecznością białorusko-rosyjskich działań psychologiczno-dezinformacyjnych, która nie byłaby możliwa bez świadomego lub nieświadomego wsparcia z polskiej strony. Psychologiczny przekaz miał doprowadzić do podważenia zaufania obywateli państwa zaatakowanego do jego instytucji, takich jak Siły Zbrojne czy Straż Graniczna, czyli tzw. zerwania powiązań, co stanowi bardzo istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego (Repetowicz 2021).

Promowana narracja była charakterystycznym przykładem działań hybrydowych wykorzystujących dezinformację, manipulację faktami oraz wielkoskalową ofensywę propagandową (Fraszka 2021). Według ekspertów presja migracyjna, jaką wytworzyła Białoruś jest efektem zorganizowanych działań reżimu Łukaszenki. Białoruski dziennikarz Tadeusz Giczana po przeanalizowaniu dostępnych materiałów, zaznacza, że Białoruś realizuje „Operację Śluza”, która została opracowana jeszcze w latach 2010-2011 przez szefów KGB i OSAM - specjalnej jednostki wojsk pogranicznych. Wówczas przerwianie migracji przez unijną granicę miało wymusić na Unii Europejskiej przekazanie Białorusi pomocy finansowej na uszczelnienie granicy. Plan się powiódł, rząd w Mińsku otrzymał na ten cel z UE dziesiątki milionów euro (Raubo 2021).

Nieustępliwość i konsekwentna postawa polskich służb oraz odpowiednio prowadzona polityka informacyjna polskiego rządu sprawiły, że do osób zainteresowanych usługami tzw. „biur podróży” w krajach arabskich docierają komunikaty o niemożności nielegalnego przekroczenia granicy polsko-białoruskiej, co przyczynia się do redukcji presji migracyjnej, a tym samym ustabilizowania sytuacji bezpieczeństwa. Jednocześnie według najnowszego sondażu przeprowadzonego przez Instytut Badań Poliester, 84 proc. respondentów dobrze lub bardzo dobrze ocenia działania polskiego wojska, policji i Straży Granicznej na granicy (Sowa 2021).

Wnioski i rekomendacje

W wyniku kryzysu politycznego po wyborach prezydenckich w 2020 roku, uzależnienie Białorusi od wsparcia rosyjskiego, w tym militarnego, osiągnęło niespotykany dotąd poziom. Dlatego też wszelkie działania podejmowane przez RB w sferze bezpieczeństwa i obronności muszą być rozpatrywane w kontekście rosyjskich interesów w regionie. Białoruś - za zgodą Rosji - podejmuje działania, które stanowią i nadal będą stanowić zagrożenie dla Polski, jak i dla całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Wynika ono głównie ze zwiększenia na Białorusi rosyjskiej obecności wojskowej, które będzie obniżać poziom bezpieczeństwa Polski. W odpowiedzi polskie władze powinny przyspieszyć modernizację i wprowadzenie koniecznych zmian organizacyjnych Sił Zbrojnych, aby zrównoważyć ewentualną zwiększoną obecność armii rosyjskiej po drugiej stronie granicy. Zagrożenie płynące ze strony Białorusi oraz wojsk rosyjskich stacjonujących na jej terenie powinno także zmotywować Polskę do podjęcia dodatkowych działań sojuszniczych, mających na celu wzmocnienie bezpieczeństwa państwa oraz wschodniej flanki NATO.

Należy zauważyć, że sytuacja kryzysowa na granicy zaangażowała niemal całe Siły Zbrojne RP, dużą część Policji i Straży Granicznej, co w sumie dało liczbę kilkudziesięciu tysięcy żołnierzy i funkcjonariuszy. W szerszym kontekście należy przemyśleć problematykę odporności państwa na różne zagrożenia (ang. *resilience*). W nowym projekcie ustawy o kierowaniu bezpieczeństwem narodowym mają znaleźć się zapisy dotyczące budowania zdolności do koordynowania działań na poziomie państwa. Konieczne jest rozważenie wprowadzenia zmian w kwestii zabezpieczenia granicy nie tylko w sensie infrastruktury krytycznej, ale także organizacji Straży Granicznej, policji, współpracy z lokalną administracją oraz Siłami Zbrojnymi RP. Ze względu na dynamicznie zmieniającą się architekturę bezpieczeństwa w najbliższym otoczeniu Polski, należy również przemyśleć możliwość szybszego wprowadzenia stanów nadzwyczajnych, co wiąże się ze zmianą Konstytucji RP, zmianami w innych ustawach, m. in. o zarządzaniu kryzysowym oraz wypracowywaniu zdolności do reagowania na zagrożenia także bez konieczności wprowadzania dodatkowych lub nowelizowania obecnych ustaw.

Ważnym aspektem zwalczania zagrożeń płynących ze strony Białorusi pozostaje kwestia działań w sferze informacyjnej. Cudzoziemcy próbujący przedostać się na terytorium Unii Europejskiej są celowo wprowadzani w błąd przez władze Białorusi co do sposobu jej przekroczenia. Osoby te są zachęcane do korzystania z usług białoruskich biur podróży, które mają zagwarantować - poprzez terytorium Białorusi - bezpieczny transfer do Polski oraz dalej do państw UE. Migranci są pozostawiani w przygranicznych lasach, na łąkach i terenach bagnistych bez schronienia, pożywienia, lekarstw oraz odpowiedniej odzieży przy niskich temperaturach - w warunkach, które zagrażają ich życiu, zdrowiu oraz uwłaczają ich godności. Dlatego należy rozważyć możliwości podjęcia działań informacyjnych

przez polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne w krajach pochodzenia migrantów, którzy przebywają przy polsko-białoruskiej granicy. Działania takie mogłyby zostać wdrożone we współpracy z lokalnymi mediami i organizacjami pozarządowymi. Dzięki przekazaniu jasnych i zrozumiałych komunikatów ws. regulacji prawnych związanych z ruchem transgranicznym, procedur ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce i innych państwach UE oraz konsekwencji prawnych grożących osobom próbującym przekroczyć zewnętrzne granice Unii w niedozwolonym miejscu, może dojść do obniżenia liczby migrantów na granicy polsko-białoruskiej, a w konsekwencji do ustabilizowania sytuacji bezpieczeństwa.

Jednym z kluczowych założeń władz Białorusi i Rosji jest kreowanie negatywnego wizerunku Polski, Litwy oraz Łotwy jako państw nacjonalistycznych, które nie chcą pomóc uchodźcom, dopuszczając się naruszenia prawa międzynarodowego oraz podstawowych praw człowieka. Skutki nielegalnej imigracji pokazują, że Polska i kraje bałtyckie powinny zwiększyć wysiłki na rzecz poprawy regionalnej odporności na białoruskie działania hybrydowe. Dodatkowo powinny też zwiększyć ochronę granicy z Białorusią i poszerzyć kooperację obejmującą zarówno służby graniczne, jak i wojsko, uwzględniając odpowiednie normy prawa międzynarodowego i aspekt humanitarny. Warto również, aby wszystkie zainteresowane państwa zabiegały o istotne wsparcie ze strony UE i NATO. Powinny one również poszerzyć współpracę wywiadowczą i kontrwywiadowczą w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom związanym z nielegalną migracją (terroryzm, handel ludźmi). Rządy Polski, Litwy i Łotwy, w przypadku drastycznej eskalacji presji migracyjnej, mogą uruchomić procedurę art. 4 Traktatu Północnoatlantyckiego, czyli wspólnych konsultacji w ramach Sojuszu na wypadek zaistnienia zagrożenia dla *integralności terytorialnej, niezależności politycznej lub bezpieczeństwa któregokolwiek z państw sojuszniczych*. Konsultacje w ramach NATO są już prowadzone, natomiast zwołanie spotkań ministrów obrony narodowej czy głów państw sojuszniczych daje jasny, polityczny sygnał potencjalnemu agresorowi, że zagrożone kraje nie pozostają osamotnione w obliczu ewentualnej eskalacji konfliktu. Procedura art. 4 została dotychczas już raz wykorzystana przez Polskę po aneksji Krymu przez Rosję w 2014 roku, w efekcie czego na terytorium RP zostały rozlokowane siły sojusznicze, które co prawda nie stanowiły realnego zabezpieczenia integralności terytorialnej Polski, natomiast były politycznym wyrazem gwarancji sojuszniczych na wypadek prób jej naruszenia. Istotnym sygnałem politycznym okazało się również stanowisko Rady Bezpieczeństwa ONZ, która potępiła *zorganizowaną instrumentalizację ludzi, których życie i dobrobyt zostały zagrożone dla celów politycznych przez Białoruś, aby zdestabilizować sąsiednie kraje i zewnętrzne granice Unii Europejskiej oraz odwrócić uwagę od łamania praw człowieka we własnym państwie*.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Barigazzi, J., 2021. *Belarus, Russia intertwine as EU builds response*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.politico.eu/article/belarus-russia-poland-european-union-border-migrants-minsk-sanctions/>, [dostęp: 24.01.2022].
- [2] Bedford, S., 2021. *The 2020 Presidential Election in Belarus: Erosion of Authoritarian Stability and Re-politicization of Society*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/2020-presidential-election-in-belarus-erosion-of-authoritarian-stability-and-repoliticization-of-society/1DE4D15FEA53932F04D61DAF0B44EEEE>, [dostęp: 24.01.2022].
- [3] Białoskórski, R., 2016, *Białoruś – jaka polityka bezpieczeństwa i obrony?*, [online]. Dostępne pod adresem: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-1730-0274-year-2016-volume-13-issue-13-article-1284>, [dostęp: 24.01.2022].
- [4] Borowski, J., 2022. *Szef BBN: wnioski z sytuacji wokół Ukrainy ważne także dla kontynuacji reformy systemu dowodzenia armią*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1041956%2Cszef-bbn-wnioski-z-sytuacji-wokol-ukrainy-wazne-takze-dla-kontynuacji> [dostęp: 24.01.2022].
- [5] Bounaoui, S., 2021. *Stan wyjątkowy na granicy z Białorusią*, [online]. Dostępne pod adresem: https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-stan-wyjatkowy-na-granicy-z-bialorusia,nId,5458109#crp_state=1 [dostęp: 24.01.2022].
- [6] Bruneau, C., Plucinska, J., Abi Nader, Y., 2021. *How Minsk became a destination for migrants travelling as tourists*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.reuters.com/world/europe/how-minsk-became-mecca-migrants-travelling-tourists-2021-11-15/>, [dostęp: 24.01.2022].
- [7] Dudzińska, K., 2021. *Sterowana migracja na granicy Białorusi z UE z perspektywy państw bałtyckich*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.pism.pl/publikacje/sterowana-migracja-na-granicy-bialorusi-z-ue-z-perspektywy-panstw-baltyckich>, [dostęp: 24.01.2022].
- [8] Dyer, A., 2018. *Wyzwania dla białoruskiej polityki bezpieczeństwa*, [online]. Dostępne pod adresem: https://pism.pl/publikacje/Wyzwania_dla_bia_oruskiej_polityki_bezpiecze_stwa, [dostęp: 24.01.2022].
- [9] Dyer, A., 2020. „Possible Scenarios of Russian-Belarusian Military Integration”, *Polish Institute of International Affairs*, December 17, 2020, [online]. Dostępne pod adresem: https://www.pism.pl/publications/Possible_Scenarios_of_RussianBelarusian_Military_Integration [dostęp: 24.01.2022].
- [10] Dyer, A., 2022. *Nowa doktryna wojenna Państwa Związkowego Białorusi i Rosji*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.pism.pl/publikacje/nowa-doktryna-wojenna-panstwa-zwiazkowego-bialorusi-i-rosji> [dostęp: 26.02.2022].
- [11] Elak, L., 2019. *Geostrategiczne położenie Polski w aspekcie zagrożeń hybrydowych* [w:] L. Elak, M. Wrzosek, J. Joniak, M. Depczyński (red.) *Zagrożenia hybrydowe*, Ożarów Mazowiecki.
- [12] Fraszka, B., 2021. *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje – raport specjalny*, Warsaw Institute.
- [13] Gawęda, M., 2022, „Czas zwiększania się zagrożenia wojennego”. Nowa doktryna Związku Białorusi i Rosji [ANALIZA], [online]. Dostępne pod adresem: <https://defence24.pl/geopolityka/czas-zwiekszania-sie-zagrozenia-wojennego-nowa-doktryna-zwiazku-bialorusi-i-rosji-analiza> [dostęp: 26.02.2022].
- [14] Gryz, J., Kitler, W., 2007. *System reagowania kryzysowego*, Toruń.
- [15] Iwanowski, S., 2010. *Sily Zbrojne Ukrainy i Białorusi*, Warszawa.

- [16] Kalinowska, D., 2021. *Kumoch: Białoruś w imieniu Rosji testuje zdolność obronną polskiej granicy*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/8297655,kumoch-bialorus-rosja-granica-polska-koronawirus-covid-19.html>, [dostęp: 24.01.2022].
- [17] Klaus, W., 2021. *Kryzys humanitarny napograniczu polsko-białoruskim. Raport Grupy Granica*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.grupagranica.pl/files/Raport-GG-Kryzys-humanitarny-napograniczu-polsko-bialoruskim.pdf> [dostęp: 24.01.2022].
- [18] Kowalczewski, J., 2018. *Znaczenie polityczno-militarneprzesmyku suwalskiego*, Przegląd Geopolityczny nr 25.
- [19] Malinowski, P., 2021. *Kreml zaprzecza udziałowi, ale chce pomóc rozwiązać kryzys na granicy*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/polska/kreml-zaprzecza-udzia%C5%82owi-ale-chce-pom%C3%B3c-rozwi%C4%85za%C4%87-kryzys-na-granicy/ar-AAQIG3B?ver=d> [dostęp: 24.01.2022 r.].
- [20] Raubo, J., 2021. *Bezpieczeństwo granic pełne mitów i „Operacja Śluza” [ANALIZA]*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://defence24.pl/geopolityka/bezpieczenstwo-granic-pelne-mitowi-operacja-sluza-analiza> [dostęp: 24.01.2022].
- [21] Repetowicz, W., 2021. *Działania psychologiczno-dezinformacyjne kluczowe w ataku na Polskę [OPINIA]*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://infosecurity24.pl/dzialania-psychologiczno-dezinformacyjne-kluczowe-w-ataku-na-polske-opinia>[dostęp: 24.01.2022].
- [22] Sowa, P., 2021. *Jak Polacy oceniają działania służb na granicy? Najnowszy sondaż*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://wydarzenia.interia.pl/kraj/news-jak-polacy-oceniaja-dzialania-sluzb-na-granicy-najnowszy-son,nId,5686669> [dostęp: 24.01.2022].
- [23] Starzewski, Ł., 2021. *Rzecznik proponuje MSZ działania informacyjne w krajach pochodzenia migrantów. Zbigniew Rau: „szeroko zakrojone działania”*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-msz-dzialania-informacyjne-kraje-migrantow> [dostęp: 24.01.2022].
- [24] Szabaciuk, A., 2021. *Kryzys na granicy polsko-białoruskiej w percepcji władz Federacji Rosyjskiej i Białorusi*, [online]. Dostępne pod adresem: <https://ies.lublin.pl/komentarze/kryzys-na-granicy-polsko-bialoruskiej-w-percepcji-wladz-federacji-rosyjskiej-i-bialorusi/> [dostęp: 24.01.2022].
- [25] Wilk, A., 2021. *Rosyjska armia białoruska praktyczne aspekty integracji wojskowej Białorusi i Rosji*, Warszawa.
- [26] Wróblewski, R., 1996. *Zarys teorii kryzysu, zagadnienia prewencji i zarządzania kryzysami*, Warszawa.